

عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر مشارکت روستائیان حوزه آبخیز زرچشمه هونجان در طرح‌های آبخیزداری

مسئب بقائی، محمد چیدری، غلامرضا پزشکی‌راد، و سعید فعلی^۱

چکیده

هدف کلی پژوهش توصیفی - همبستگی حاضر، بررسی عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر میزان مشارکت روستائیان حوزه آبخیز زرچشمه هونجان در طرح‌های آبخیزداری بود. پرسشنامه ابزار جمع‌آوری اطلاعات این تحقیق بود که روایی ظاهری آن توسط پانلی از متخصصان شامل استادان علوم ترویج و آموزش کشاورزی، آبیاری و منابع طبیعی مورد بررسی و بر آن اساس اصلاحات لازم صورت گرفت. ضریب پایایی آن نیز با استفاده از نرم‌افزار SPSS و روش آلفای کرونباخ بین ۰/۸۱ تا ۰/۸۷ برای مقیاس‌های مختلف به‌دست آمد. جامعه آماری تحقیق حاضر را روستائیان ساکن حوزه آبخیز زرچشمه هونجان تشکیل دادند ($N=4989$) که از این تعداد، ۱۳۱ نفر با استفاده از فرمول کوکران به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند و در نهایت، ۱۲۷ پرسشنامه کامل واصل و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت ($n=127$). نتایج حاصل از آزمون همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین متغیرهای سن، میزان منزلت اجتماعی، میزان مشارکت اجتماعی، میزان نگرش نسبت به مشارکت، میزان نوگرایی، میزان اعتماد به افراد مختلف و میزان تمایل به انجام کارهای جمعی با متغیر میزان مشارکت روستائیان در طرح‌های آبخیزداری رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. در آزمون رگرسیون چندگانه خطی متغیرهای "سن، میزان مشارکت اجتماعی، میزان نگرش نسبت به مشارکت، میزان نوگرایی، میزان اعتماد به افراد مختلف و میزان تمایل برای مشارکت در انجام کارهای جمعی" توانایی تبیین ۷۵/۷ درصد از تغییرات میزان مشارکت در طرح‌های آبخیزداری را دارا می‌باشند.

واژه‌های کلیدی: ویژگی‌های فردی، ویژگی‌های اجتماعی، مشارکت، آبخیزداری، حوزه آبخیز زرچشمه هونجان.

۱. به ترتیب دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، استاد و دانشیار دانشکده کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس. تهران، ایران. و کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی. (m_baghaei1360@yahoo.com)

مقدمه

افزایش هزینه تعمیراتی دستگاه‌های صنعتی، افزایش هزینه پالایش آب، ساییدگی و پوسیدگی دستگاه‌های هیدرولیک، کاهش منابع آبی (چشمه‌ها و قنات) و آفت سطح آب‌های زیرزمینی بیان می‌کند.

با وجود موفقیت‌های طرح‌های آبخیزداری، این علم به تنهایی قادر به جبران خسارات ناشی از فرسایش خاک نیست و نیازمند مشارکت ساکنان حوزه‌های آبخیز که زندگی آنها به‌طور کامل وابسته به وجود منابع پایدار و سالم است، می‌باشد. به‌طوریکه می‌توان گفت که عدم مشارکت روستائیان در امر حفظ، نگهداری و اجرای طرح-های آبخیزداری جز اینکه هزینه‌های زیادی را صرف اجرای این طرح‌ها می‌کند، ثمره دیگری ندارد (Prokopy, 2005). مشارکت در توسعه به عنوان فرایندی است که دخالت فعال و برابر همه بهره برداران را در تنظیم خط مشی‌ها، برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و ارزشیابی فعالیت‌ها را در بر می‌گیرد (FAO, 2004) و شامل انواع مشارکت مصنوعی، منفعل، مشورتی، مادی، کارکردی، هم‌کنشی و خودانگیزی می‌باشد (نصرآبادی، ۱۳۸۰).

مطالعات در مورد مشارکت مردمی در طرح‌های توسعه روستایی نشان می‌دهد که چنانچه فعالیت‌های اجرایی بدون حضور مردم صورت گیرد، آنها مسئولیت حفظ و نگهداری طرح‌ها را بر عهده نمی‌گیرند و لذا تلاشی در جهت رفع عیب آنها نمی‌کنند (شاعری و سعدی، ۱۳۸۲). به‌عبارتی، مردم با درگیر کردن خود در این قبیل طرح‌ها و برنامه‌ها (آبخیزداری) تا حد زیادی کارایی آنها را افزایش می‌دهند. دورام و براون (Duram and Brown, 1999) گزارش کرده‌اند که موفقیت طرح‌های آبخیزداری بستگی به نظام حمایتی دولت یا ساختار ویژه‌ای ندارد، بلکه مشارکت‌های مردمی است که به آن اعتبار می‌بخشد. پروکپی (Prokopy, 2005) نیز معتقد است که سطح مشارکت‌های مردم محلی باعث توفیق یا عدم توفیق طرح-های آبخیزداری می‌شود. تحقیقات و گزارش‌ها نیز حاکی از ضرورت‌های مشارکت مردمی در برنامه‌های منابع طبیعی از جمله آبخیزداری هستند که آنها را می‌توان به این شرح برشمرد:

خاک به‌عنوان یکی از مهمترین منابع طبیعی محسوب می‌شود که بقاء و حیات موجودات به‌طور کامل به آن وابسته است. علی‌رغم اهمیتی که این عنصر در زندگی بشر دارد، متأسفانه استفاده بی‌رویه و نامعقول از آن موجبات هدررفت و فرسایش (Erosion) آن شده است. یکی از دلایل اصلی اهمیت فرسایش خاک، گندبودن زمان تشکیل خاک است، به‌طوریکه زمان لازم برای تشکیل یک سانتیمتر خاک سطحی ۱۰۰ تا ۴۰۰ سال است (ملکوتی و همایی، ۱۳۸۳). بنابراین فرسایش خاک را می‌توان به‌عنوان بحرانی جدی تلقی نمود. لذا صاحب‌نظران همواره درصدد یافتن راهکارهایی جهت جلوگیری از فرسایش و تخریب خاک و به‌عبارتی روشن‌تر حفاظت خاک می‌باشند. این امر، سرآغازی برای شکل‌گیری علم جدیدی تحت عنوان آبخیزداری (Watershed Management) گردیده که هدف اصلی آن ارائه راه‌هایی جهت حفاظت خاک و جلوگیری از فرسایش آن می‌باشد (ضیایی، ۱۳۸۰). عابدی و طباطبایی (۱۳۸۵) آبخیزداری را برنامه‌ریزی و مدیریت آبخیز (خاک، گیاه و اراضی) جهت جلوگیری از بهم‌خوردگی وضعیت آن و حفظ آن با اجرای طرح‌های مختلف بیان می‌کنند. درحالیکه پلاستر (Plaster, 2002) معتقد است که آبخیزداری، استفاده صحیح از اراضی حوزه آبخیز طبق برنامه‌های طرح‌ریزی شده، مشتمل بر مهار فرسایش، تنظیم جریان‌های سیلابی و رسوب‌گذاری و اصلاح پوشش نباتی است. محققان (ضیایی، ۱۳۸۰؛ Badgi, 2005) مزایای اجرای طرح‌های آبخیزداری را:

- ۱- ایجاد کار موقت و فصلی در مناطقی که این طرح‌ها اجرا می‌شوند،
- ۲- افزایش تولید و بهره‌وری اقتصادی بیشتر روستائیان در نتیجه افزایش سطح زیرکشت بعد از اجرای این طرح‌ها،
- ۳- کاهش نرخ مهاجرت به‌واسطه عدم وقوع سیل ناشی از حفظ و انباشته‌شدن علوفه و پوشش گیاهی، و
- ۴- استفاده از انرژی مخازن و سدها با کنترل آب در جهت توسعه صنایع، بیان می‌کنند. داوونپورت (Davenport, 2003) مهم‌ترین اثرات نامطلوب حاصل از عدم اجرای طرح‌های آبخیزداری را پُرشدن مخازن سدها، ورود آب‌های گل‌آلود حاوی مواد آلی به کارخانه‌ها و

مشارکت همبستگی معنی‌داری وجود دارد. آجیلی و همکاران (۱۳۸۶) و شریعتی و همکاران (۱۳۸۴) در تحقیق خویش نشان می‌دهند که بین سطح تحصیلات و سن با میزان مشارکت همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. نصرآبادی (۱۳۸۰) نیز در پژوهش خویش بین سطح تحصیلات بهره‌برداران، مسئولیت‌های محلی که افراد بر عهده دارند، نگرش افراد نسبت به مسئولان و کارشناسان اداره منابع طبیعی و جهاد کشاورزی (اعتماد به مسئولان دولتی و محلی) با متغیر میزان مشارکت بهره‌برداران در طرح‌های آبخیزداری همبستگی معنی‌داری را به‌دست آورد. تحقیق جلالی (۱۳۸۰) نشان می‌دهد که بین سطح تحصیلات، تقدیرگرایی، نوگرایی و مشارکت اجتماعی بهره‌برداران با متغیر میزان مشارکت آنها در طرح‌های عمرانی مانند آبخیزداری همبستگی معنی‌داری وجود دارد. زیرکی (۱۳۸۰) نیز بین جنسیت، وضعیت تأهل و سطح تحصیلات با متغیر میزان مشارکت همبستگی معنی‌داری به‌دست آورد. محمدی سلیمانی (۱۳۸۰) نیز بین سطح تحصیلات، منزلت اجتماعی، طبقه-بندی اجتماعی و وجه شغلی با مشارکت همبستگی معنی‌داری به‌دست آورد. پژوهش وثوقی و فرجی (۱۳۸۵) نشان می‌دهد که بین متغیرهای سن و اعتماد مردم به دولت با میزان مشارکت همبستگی معنی‌داری وجود دارد. پژوهش‌های باجی (Bagdi, 2005) و بلین و همکاران (Blain et al., 2001) نیز نشان می‌دهند که جنسیت، سن، وضعیت اجتماعی بهره‌برداران و تعداد اعضای خانوار مهمترین عوامل مؤثر در جلب مشارکت‌های مردم در طرح‌های آبخیزداری هستند. مشان (Meshane, 1996) سطح تحصیلات را از پیش‌بینی‌کننده‌های مشارکت برشمرده است. کاندران و چاکاچری (Chandran and Chackacherry, 2004) مشارکت اجتماعی و نگرش نسبت به مشارکت را مهمترین عوامل تأثیرگذار بر مشارکت روستائیان در طرح‌ها و پروژه‌های روستایی بیان کرده‌اند. علی و کاشم (Ali and Kashem, 1996) متغیرهای سن، سطح تحصیلات، جهان‌شهری بودن، تقدیرگرایی را بر مشارکت بهره‌برداران مؤثر می‌دانند. مان (Mann, 2005) نیز متغیرهای سن و سطح تحصیلات از جمله عوامل

۱- ایجاد انگیزه مالکیت در بهره‌برداری از منابع طبیعی به‌عنوان سرمایه در دست دولت و نیز نیروی عظیم مردم تحت عنوان بهره‌برداران ایجاب می‌کند که پیوند مناسبی بین این دو عامل تولید جهت بهره‌برداری اصولی و صحیح و در عین حال اقتصادی برقرار گردد (Bagdi, 2005)؛

۲- باتوجه به روند رو به تخریب منابع طبیعی کشور و نیز حجم عملیاتی گسترده‌ای که این منابع جهت اصلاح و بازسازی طلب می‌کنند، دستگاه‌های دولتی حتی چندین برابر ظرفیت فعلی نیز قادر نخواهند بود حتی بخش معدودی از آن را بازسازی و احیا کنند. کما اینکه گستردگی و توسعه روزافزون تشکیلات اداری منابع طبیعی کشور در طی چند دهه اخیر نتوانسته است قدم چشمگیری در این زمینه بردارد، لذا تنها با استمداد از نیروهای عظیم مردمی است که می‌توان در این راه قدم نهاد (بینا، ۱۳۸۲؛ نصرآبادی، ۱۳۸۰).

۳- افزایش دسترسی به امکانات تولید، سهمین شدن در پاداش‌ها و منافع رشد به‌منظور بهبود وضعیت تغذیه، مهارت‌های تولیدی و توانایی‌های انسانی و تبادل کار برای رفع نیازمندی‌های اساسی (Dungumaro and Madulu, 2003).

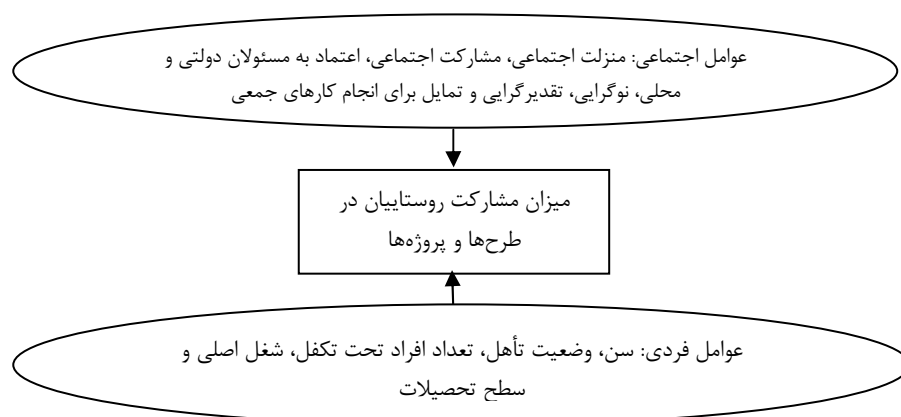
به‌طور کلی همه بحث‌ها و راه‌ها در توسعه روستایی (از قبیل طرح‌های آبخیزداری) در نهایت به مردم محلی ختم می‌شوند. به بیان دیگر، بدون مشارکت مردمی و نقش تعیین‌کننده آنها در این طرح‌ها عملاً یا توسعه انجام نمی‌گیرد و یا در نهایت به بن‌بست خواهد رسید، بنابراین موفقیت یا عدم موفقیت طرح‌های آبخیزداری را باید در حضور یا عدم حضور مردم جستجو کرد. با این اوصاف، توجه به نقش مردم در این طرح‌ها و یافتن راهکارهایی جهت جلب مشارکت آنها ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. پژوهشگران، تحقیقات زیادی را در رابطه با شناسایی عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر مشارکت روستائیان در طرح‌ها و برنامه‌های توسعه روستایی انجام داده‌اند. از جمله این تحقیقات می‌توان به تحقیق قاسمی (۱۳۸۴) اشاره کرد. تحقیق وی نشان می‌دهد که بین رضایت‌مندی از شغل، انسجام اجتماعی، وابستگی به دولت، عضویت در نهادهای اجتماعی، شغل اصلی و منزلت اجتماعی با متغیر

روش پژوهش

این تحقیق از نوع توصیفی - همبستگی (Descriptive - Correlation) می‌باشد که با بهره‌گیری از فن پیمایش (Survey) و از طریق پرسشنامه انجام شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش، شامل روستائیان ساکن حوزه آبخیز زرچشمه هونجان شهرستان شهر رضا استان اصفهان است (N=4989)، که از این میان، تعداد 131 نفر با استفاده از فرمول کوکران (Cochran, 1977) به‌عنوان نمونه آماری انتخاب و باتوجه به گستردگی جامعه آماری از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای (با احتساب دهستان‌ها به‌عنوان طبقات جامعه آماری) استفاده و اطلاعات جمع‌آوری گردید و در نهایت، تعداد 127 پرسشنامه جمع‌آوری و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت (n=127).

شایان توجه است که حوزه آبخیز زرچشمه هونجان در جنوب غرب حوزه باتلاق گاوخونی قرار دارد. این حوزه از جنوب به حوزه آبریز حنا و از غرب به حوزه آبریز کهرویه و از شرق به حوزه آبریز رودخانه ایزدخواست و از شمال به دشت مهبیار محدود می‌شود. حوزه مورد مطالعه اگرچه دارای مساحت کمی (270 کیلومتر مربع) می‌باشد، اما اهمیت آن در در منطقه بسیار شایان توجه است و با توجه به ارتفاعات بلند جنوب آن (آینه‌قرآ، سلطان خلیل و آبدراز) که بیشتر از 3000 متر ارتفاع دارند، دریافت کننده بارش‌هایی به‌صورت برف و باران می‌باشد که جریان‌های سطحی و چشمه‌های متعددی را به‌وجود آورده است.

مؤثر بر مشارکت بهره برداران بیان می‌کند. همچنین چادهاری و همکاران (Chaudhary et al., 1996) در تحقیق خود نشان می‌دهند که بین مشارکت روستائیان در فعالیت‌های اجتماعی (عروسی و عزاداری) با میزان مشارکت آنها در طرح‌های عمرانی مانند آبخیزداری همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. فورت‌من و کاسل (Fortman and Kusel, 2001) و دولیسکا و همکاران (Dolisca et al., 2006) نیز سطح تحصیلات، نوع اشتغال و جنسیت را بر میزان مشارکت افراد در طرح‌های عمرانی مؤثر می‌دانند. با استفاده از پژوهش‌های فوق، می‌توان گفت که متغیرهای سن، وضعیت تأهل، تعداد افراد تحت تکفل، شغل اصلی و سطح تحصیلات در قالب عوامل فردی و متغیرهای منزلت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، اعتماد به مسئولان دولتی و محلی، نوگرایی، تقدیرگرایی و تمایل برای انجام کارهای گروهی در قالب عوامل اجتماعی بر میزان مشارکت کشاورزان در طرح‌های آبخیزداری مؤثر هستند که در شکل شماره 1 نشان داده شده‌اند. تحقیق حاضر نیز به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که آیا عوامل فردی و اجتماعی روستائیان بر میزان مشارکت آنها در طرح‌های آبخیزداری تأثیرگذار هستند یا خیر؟ از این‌رو، هدف کلی این پژوهش، بررسی عوامل فردی و اجتماعی مؤثر بر میزان مشارکت روستائیان در طرح‌های آبخیزداری است.

شکل 1- چارچوب نظری تحقیق

آلفای کرونباخ در نرم‌افزار SPSS، اعتبار قسمت‌های پرسشنامه بین ۰/۸۱ تا ۰/۸۷ به‌دست آمد (جدول ۱). در این تحقیق پس از جمع‌آوری و دسته‌بندی داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۴ از روش آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار، فراوانی و درصد) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون، اسپیرمن و تحلیل رگرسیون چندگانه) به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده گردیده است.

یافته‌ها و بحث

الف) یافته‌های توصیفی

۱- ویژگی‌های فردی روستائیان مورد مطالعه

جدول شماره ۲ میانگین سنی پاسخگویان را در حدود ۳۹ سال با انحراف معیار ۱۱ سال و میانگین تعداد افراد تحت تکفل را ۳ (۳/۴۰) نفر با انحراف معیار ۲ (۲/۰۵) نفر نشان می‌دهد. همچنین نشان می‌دهد که ۳۲ نفر (۲۵/۲۰٪) از افراد مورد مطالعه مجرد و مابقی (۷۲/۴۰٪) متأهل هستند. بر اساس اطلاعات به‌دست آمده درباره میزان تحصیلات پاسخگویان، ۱۵ نفر (۱۲/۱۰٪) از آنها بی‌سواد هستند در حالیکه ۳۸ نفر (۳۰/۶۰٪) تحصیلاتی در حد راهنمایی دارند. آمار به‌دست آمده در مورد شغل اصلی پاسخگویان نیز حکایت از آن دارد که بیشتر پاسخگویان (۴۷ نفر یا ۳۷/۹۰٪) به کار کشاورزی مشغول هستند، ۱۰ نفر (۸/۱۰٪) به کار دامداری و ۲۹ نفر یا ۲۳/۴۰٪ به کار کشاورزی و دامداری می‌پردازند. به‌عبارتی ۶۹/۴۰ درصد روستائیان به‌نوعی درگیر کارهای زراعی و دامداری هستند، این در حالی است که مشاغل آزاد و دولتی کمترین فراوانی را در بین مشاغل اصلی پاسخگویان دارند.

همانطور که بیان شد، برای تعیین حجم نمونه از جامعه آماری روستائیان از فرمول کوکران (Cochran, 1977) استفاده شده که فرمول آن به این صورت می‌باشد:

$$n = \frac{N(ts)^2}{Nd^2 + (ts)^2}$$

فرمول (۱)

N: جامعه آماری (کلیه روستائیان ساکن حوزه)

n: نمونه آماری (روستائیان انتخاب شده از جامعه آماری)

t: سطح اطمینان (t=۱/۹۶)

s: بالاترین انحراف معیار که از طریق آزمون مقدماتی به‌دست می‌آید.

d: درجه دقت احتمالی مطلوب می‌باشد.

حجم نمونه طبق فرمول فوق به این شرح محاسبه شد:

$$n = \frac{4989(1.96 \times 1.25)^2}{4989(0.21)^2 + (1.96 \times 1.25)^2} = 131$$

برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز پژوهش، پرسشنامه‌ای در دو بخش تهیه و تدوین شد. بخش اول به سنجش ویژگی‌های اجتماعی پاسخگویان از قبیل: منزلت اجتماعی، مشارکت اجتماعی، نگرش نسبت به مشارکت، اعتماد به افراد مختلف، نوگرایی، تقدیرگرایی و تمایل برای انجام کارهای جمعی می‌پرداخت. بخش دوم نیز برای جمع‌آوری اطلاعات درباره ویژگی‌های فردی پاسخگویان طراحی شده بود. روائی ظاهری (Face validity) پرسشنامه توسط پانلی از متخصصان علوم ترویج و آموزش کشاورزی، آبخیزداری و منابع طبیعی مورد بررسی قرار گرفت و اصلاحات لازم صورت گردید. آزمون راهنما (Pilot Test) در منطقه‌ای مشابه با جامعه آماری (روستای اسفرجان در شمال شرقی این حوزه آبخیز) با تعداد ۳۲ پرسشنامه صورت گرفت و با داده‌های کسب شده و با استفاده از فرمول ویژه

جدول ۱- میزان اعتبار مقیاس‌های پرسشنامه روستائیان

متغیر	دامنه طیف	آلفای کرونباخ
منزلت اجتماعی	۵ قسمتی	۰/۸۳
مشارکت اجتماعی	۵ قسمتی	۰/۸۲
نگرش نسبت به مشارکت	۵ قسمتی	۰/۸۱
نوگرایی	۵ قسمتی	۰/۸۷
اعتماد به افراد مختلف	۵ قسمتی	۰/۸۵

جدول ۲- توزیع فراوانی روستائیان بر حسب ویژگی‌های فردی

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
سن [†]	کمتر از ۳۰ سال	۳۰	۲۳/۶۰	۲۴/۳۰	۲۴/۳۰
	۳۱ تا ۴۰ سال	۴۵	۳۵/۴۰	۳۶/۲۰	۶۰/۵۰
	۴۱ تا ۵۰ سال	۳۳	۲۶	۲۶/۶۰	۸۷/۱۰
	۵۱ سال و بیشتر	۱۶	۱۲/۶۰	۱۲/۹۰	۱۰۰
	بی‌پاسخ	۳	۲/۴۰	-	-
	جمع	۱۲۷	۱۰۰	۱۰۰	-
وضعیت تأهل	مجرد	۳۲	۲۵/۲۰	۲۵/۲۰	-
	متأهل	۹۲	۷۲/۴۰	۷۴/۲۰	-
	بی‌پاسخ	۳	۲/۴۰	-	-
	جمع	۱۲۷	۱۰۰	۱۰۰	-
سطح تحصیلات	بی‌سواد	۱۵	۱۱/۸۰	۱۲/۱۰	-
	خواندن و نوشتن	۱۲	۹/۴۰	۹/۷۰	-
	ابتدائی	۳۸	۲۹/۹۰	۳۰/۶۰	-
	راهنمایی	۲۱	۱۶/۵۰	۱۶/۹۰	-
	دیپلم	۲۱	۱۶/۵۰	۱۶/۹۰	-
	بالتر از دیپلم	۱۷	۱۳/۵۰	۱۳/۷۰	-
	بی‌پاسخ	۳	۲/۴۰	-	-
	جمع	۱۲۷	۱۰۰	۱۰۰	-
تعداد افراد تحت تکفل ^{††}	کمتر از ۵ نفر	۱۰۳	۸۱/۱۰	۸۳/۱۰	-
	بیشتر از ۶ نفر	۲۱	۱۶/۵۰	۱۶/۹۰	۱۰۰
	بی‌پاسخ	۳	۲/۴۰	-	-
	جمع	۱۲۷	۱۰۰	۱۰۰	-
شغل اصلی	آزاد	۹	۷/۱۰	۷/۳۰	-
	بیکار	۵	۳/۹۰	۴	-
	دامدار	۱۰	۷/۹۰	۸/۱۰	-
	کارگر	۱۵	۱۱/۸۰	۱۲/۱۰	-
	کارمند	۹	۷/۱۰	۷/۲۰	-
	کشاورز	۴۷	۳۷	۳۷/۹۰	-
	کشاورز و دامدار	۲۹	۲۲/۸۰	۲۳/۴۰	-
	بی‌پاسخ	۳	۲/۴۰	-	-
	جمع	۱۲۷	۱۰۰	۱۰۰	-

[†] میانگین سن ۳۸/۹۵ با انحراف معیار ۱۰/۷۴

^{††} میانگین افراد تحت تکفل ۳/۳۸ با انحراف معیار ۲/۰۵

۲- ویژگی‌های اجتماعی پاسخگویان

۲-۱- منزلت اجتماعی

در این تحقیق برای سنجش منزلت اجتماعی از طیف لیکرت پنج‌قسمتی استفاده شده که از خیلی کم (۱)، کم (۲)، متوسط (۳)، زیاد (۴) و خیلی زیاد (۵) رتبه‌بندی شده

است. جدول شماره ۳ وضعیت منزلت اجتماعی پاسخگویان را نشان می‌دهد. جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که میانگین میزان منزلت اجتماعی پاسخگویان ۲/۵۰ است ($M=2/50$) که حاکی از وضعیت "کم تا متوسط" آن در پاسخگویان دارد.

جدول ۳- توزیع فراوانی افراد براساس منزلت اجتماعی (n=۱۲۷)

گویه	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد		میانگین [†]
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
میزان مراجعه افراد به شما برای حل مسائل کشاورزی	۲۵/۴۰	۳۲	۲۹/۴۰	۳۷	۳۴	۲۷	۱۸	۱۴/۳۰	۵	۴	۲/۴۰
میزان مراجعه افراد به شما برای حل مسائل و مشکلات خانوادگی	۱۸/۳۰	۲۳	۳۷/۳۰	۴۷	۲۲	۱۷/۵۰	۲۷	۲۱/۴۰	۷	۵/۶۰	۲/۶۰

[†] میانگین کل ۲/۵۰ با انحراف معیار ۰/۸۷

جدول ۴- توزیع فراوانی افراد براساس میزان مشارکت اجتماعی (n=۱۲۷)

مشارکت	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد		انحراف معیار	
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
مسجد	۴/۱۰	۵	۶/۶۰	۸	۱۶/۴۰	۲۰	۲۴/۶۰	۳۰	۴۸/۴۰	۵۹	۴/۰۶	۱/۱۳
انجمن اولیاء و مربیان مدرسه	۸/۱۰	۱۰	۸/۱	۱۰	۳۰/۶۰	۳۸	۲۶/۶۰	۳۳	۲۶/۶۰	۳۳	۳/۵۵	۱/۱۹
پایگاه بسیج	۹/۶۰	۱۲	۱۷/۶۰	۲۲	۱۵/۲۰	۱۹	۲۸/۸۰	۳۶	۲۸/۸۰	۳۶	۳/۵۰	۱/۳۲
شرکت تعاونی روستایی	۱۸/۴۰	۲۳	۱۱/۲۰	۱۴	۲۰	۲۵	۲۶/۴۰	۳۳	۲۴	۳۰	۳/۲۶	۱/۴۲
کتابخانه	۲۴/۶۰	۳۰	۱۳/۹۰	۱۷	۲۷	۳۳	۱۳/۹۰	۱۷	۲۰/۵۰	۲۵	۲/۹۱	۱/۴۴

[†] میانگین کل ۳/۴۵ با انحراف معیار ۱/۰۱

۲-۲- مشارکت اجتماعی

در جدول شماره ۴ توزیع فراوانی افراد بر حسب سطوح مشارکت اجتماعی بیان شده است. در این جدول با استفاده از طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت، سطوح هر یک از تماس‌ها، مورد ارزیابی قرار گرفته است. میانگین میزان مشارکت اجتماعی افراد ۳/۴۵ است ($M=۳/۴۵$) که حاکی از وضعیت "متوسط تا زیاد" آن در پاسخگویان دارد. از طرفی مشارکت اجتماعی بر اساس میزان مشارکت روستائیان در نهادهای محلی اولویت‌بندی شده‌اند و مشخص شد که شرکت در مراسم‌های برگزار شده در مساجد در اولویت اول مشارکت اجتماعی ($M=۴/۰۶$) و عضویت در کتابخانه‌ها ($M=۲/۹۱$) در اولویت آخر قرار گرفته است (جدول ۴).

۲-۳- میزان اعتماد به افراد مختلف

اعتماد به افراد محلی و دولتی مهمترین رکن سرمایه اجتماعی (Social Capital) است که باعث مشارکت افراد در برنامه‌های روستایی می‌شود (Ahmadi 2007). Firouzjaie et al., بدین منظور، از پاسخگویان درخواست شد تا میزان اعتماد خود را به افراد محلی و دولتی در طیف ۵ گزینه لیکرت (در دامنه خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵) بیان کنند. جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که میانگین میزان اعتماد افراد ۳/۴۷ است ($M=۳/۴۷$) که از وضعیت "متوسط تا زیاد" آن حکایت می‌کند. از طرفی، پاسخگویان بیشترین اعتماد را به معلمان روستا ($M=۴/۱۲$) و کمترین اعتماد را به مسئول اداره آب‌خیزداری ($M=۳$) دارند (جدول ۵).

جدول ۵- توزیع فراوانی افراد براساس اعتماد به افراد مختلف (n=۱۲۷)

انحراف معیار	میانگین [†]	خیلی زیاد		زیاد		متوسط		کم		خیلی کم		افراد مورد اعتماد
		درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۹۶	۴/۱۲	۴۳	۴۹	۳۴/۲۰	۳۹	۱۶/۷۰	۱۹	۴/۴۰	۵	۱/۸۰	۲	معلمان روستا
۱/۱۳	۳/۷۲	۲۸/۸۰	۳۴	۳۳/۹۰	۴۰	۲۲/۹۰	۲۷	۹/۳۰	۱۱	۵/۱۰	۶	افراد تحصیل کرده روستا
۱/۳۲	۳/۷۱	۳۹/۲۰	۴۹	۲۰	۲۵	۲۴	۳۰	۶/۴۰	۸	۱۰/۴۰	۱۳	دهیار روستا
۱/۲۸	۳/۴۶	۲۵	۲۹	۳۱	۳۶	۱۹/۸۰	۲۳	۱۳/۸۰	۱۶	۱۰/۳۰	۱۲	روحانیان
۱/۲۷	۳/۲۴	۲۲/۳۰	۲۷	۱۶/۵۰	۲۰	۳۸	۴۶	۹/۹۰	۱۲	۱۳/۲۰	۱۶	رئیس و اعضاء شورای روستا
۱/۲۵	۳/۰۶	۱۶/۹۰	۲۰	۱۹/۵۰	۲۳	۲۸	۳۳	۲۴/۶۰	۲۹	۱۱	۱۳	کارشناسان و مروجان کشاورزی
۱/۳۹	۳/۰۰	۱۳/۷۰	۱۶	۳۲/۵۰	۳۸	۱۷/۹۰	۲۱	۱۲/۸۰	۱۵	۲۳/۱۰	۲۷	مسئول اداره آبخیزداری

[†] میانگین کل ۳/۴۷ با انحراف معیار ۰/۸۹

۲-۴- تمایل برای حضور در کارهای جمعی

بررسی میزان تمایل افراد برای انجام کارهای جمعی در بین روستائیان حوزه آبخیز مورد مطالعه نشان می‌دهد که ۶۰/۳۰ درصد پاسخگویان تمایل در حد "خیلی زیاد" برای انجام کارهای جمعی دارند، این وضعیت در حالی است که ۸/۸۰ درصد ابراز کرده‌اند در حد "خیلی کم" و کم نسبت به حضور در کارهای جمعی تمایل دارند (جدول ۶).

۲-۵- نوگرایی و تقدیرگرایی

به منظور بررسی و تعیین میزان نوگرایی و تقدیرگرایی روستائیان مورد مطالعه از ۳ گویه استفاده شد و از پاسخگویان درخواست شد تا میزان موافقت خود را با هر

یک از گویه‌ها در مقیاس ۵ گزینه‌ای طیف لیکرت (در دامنه خیلی کم=۱ تا خیلی زیاد=۵) بیان کنند. جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که میانگین میزان نوگرایی و تقدیرگرایی افراد مورد مطالعه به ترتیب، ۲/۷۶ و ۲/۸۵ است که حاکی از وضعیت "تقریباً متوسط" آنها دارد. همچنین، جدول شماره ۷ نشان می‌دهد که ۴۷/۲۰ درصد روستائیان به طور زیاد و خیلی زیادی موافق این هستند که روزی هر کس دست خودش نیست. این یافته نشان می‌دهد که ۴۷/۲۰ درصد پاسخگویان به طور زیاد و خیلی زیادی و ۴۳/۲۰ درصد آنها به طور خیلی کم و کمی تقدیرگرا هستند.

جدول ۶- میزان تمایل افراد برای انجام کارهای جمعی

تمایل برای انجام کارهای جمعی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
خیلی کم	۵	۴	۴
کم	۶	۴/۸۰	۸/۷۰
متوسط	۸	۶/۳۰	۱۵/۱۰
زیاد	۳۱	۲۴/۶۰	۳۹/۷۰
خیلی زیاد	۷۶	۶۰/۳۰	۱۰۰
جمع	۱۲۶	۱۰۰	-

جدول ۷- توزیع فراوانی افراد براساس میزان نوگرایی و تقدیرگرایی (n=۱۲۷)

گویه	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد		میانگین
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
سرمایه‌گذاری در فعالیتهایی که آینده اش معلوم نیست	۲۸	۲۲	۴۱	۳۲/۳۰	۲۵	۱۹/۷۰	۲۰	۱۵/۷۰	۱۳	۱۰/۲۰	۲/۶۰
بعد از اینکه دیگران کارها را انجام دادند، ما خود را درگیر می‌کنیم	۲۲	۱۷/۶۰	۲۸	۲۲/۴۰	۲۶	۲۰/۸۰	۳۰	۲۴	۱۹	۱۵/۲۰	۲/۹۲
روزی هر کس دست خودش نیست	۴۱	۳۲/۸۰	۱۳	۱۰/۴۰	۱۲	۹/۶۰	۳۶	۲۸/۸۰	۲۳	۱۸/۴۰	۲/۸۵

آ میانگین کل نوگرایی ۲/۷۶ با انحراف معیار ۱/۰۱

۲-۶- نگرش روستائیان نسبت به مشارکت

جدول شماره ۹ نشان می‌دهد که تقریباً نیمی از پاسخگویان (۵۶/۳۶٪) دارای نگرش "مساعد و خیلی مساعدی" نسبت به مشارکت هستند درحالی‌که ۱۴/۲۸ درصد پاسخگویان نگرشی در سطح "خیلی نامساعد و نامساعد" و ۲۹/۳۶ درصد آنان نیز دارای نگرشی در حد نسبتاً مساعد نسبت به مشارکت هستند.

در این تحقیق برای سنجش نگرش روستائیان نسبت به مشارکت از طیف لیکرت پنج‌قسمتی استفاده شده است که از کاملاً مخالفم (۱)، مخالفم (۲)، نظری ندارم (۳)، موافقم (۴) و کاملاً موافقم (۵) رتبه‌بندی شده بود. جدول شماره ۸ وضعیت نگرش پاسخگویان را نسبت به مشارکت نشان می‌دهد.

جدول ۸- اولویت‌بندی نگرش روستائیان نسبت به مشارکت (n=۱۲۶)

رتبه	میانگین [†]	انحراف معیار	نشانه‌گرهای نگرش
۱	۴/۰۵	۱/۰۴	مشارکت باعث ایجاد احساس مسئولیت در افراد می‌شود.
۲	۴/۰۴	۱/۰۳	مشارکت باعث افزایش روحیه همدلی و وفاق در روستا می‌شود.
۳	۳/۹۶	۱/۱۸	مشارکت باعث آسانتر شدن کارها می‌شود.
۴	۳/۹۵	۱/۰۸	مشارکت نقش مهمی در زندگی من دارد.
۵	۳/۸۰	۱/۲۵	مشارکت سبب استفاده بهینه از امکانات مادی و غیر مادی و منابع موجود در روستا می‌شود.
۶	۳/۶۶	۱/۰۸	مشارکت سبب بهبود رابطه من با سایر اهالی می‌شود.
۷	۳/۵۳	۱/۲۹	مشارکت بهره‌برداران باعث انسجام و همدلی آنها می‌شود.
۸	۳/۱۸	۱/۴۷	من وقتی در کاری مشارکت می‌کنم احساس غرور و عزت می‌کنم.

[†] کاملاً مخالفم=۱، مخالفم=۲، بی نظرم=۳، موافقم=۴، کاملاً موافقم=۵

جدول ۹- توزیع فراوانی افراد مورد مطالعه براساس میزان نگرش نسبت به مشارکت

میزان نگرش نسبت به مشارکت	دسته‌بندی داده‌ها	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱-۱/۴۹	خیلی نامساعد	۸	۶/۳۵	۶/۳۵
۲-۲/۴۹	نامساعد	۱۰	۷/۹۳	۱۴/۲۸
۳-۳/۴۹	نسبتاً مساعد	۳۷	۲۹/۳۶	۴۳/۶۴
۴-۴/۴۹	مساعد	۴۴	۳۴/۹۳	۷۸/۵۷
۵-۴/۵۰	خیلی مساعد	۲۷	۲۱/۴۳	۱۰۰
	جمع	۱۲۶	۱۰۰	-

متوسط، ۰/۵۰-۰/۶۹ = بالا، ۰/۷۰-۰/۹۹ = خیلی بالا و ۱ = کامل، توصیف می‌شوند.

ضرایب پیرسون محاسبه شده برای متغیرهای میزان مشارکت اجتماعی در نهادهای محلی ($r=0/147$) و میزان نوگرایی ($r=0/230$ و $p=0/042$)، میزان نوگرایی برای انجام کارهای جمعی در روستا ($r=0/214$) و $p=0/019$) با متغیر میزان مشارکت در طرح‌های آبخیزداری در سطح ۵٪ معنی‌دار می‌باشد. بنابراین با اطمینان ۹۵٪ می‌توان قضاوت نمود که بین میزان مشارکت اجتماعی در نهادهای محلی، میزان نوگرایی و میزان تمایل برای انجام کارهای جمعی در روستا با متغیر میزان مشارکت در طرح‌های آبخیزداری رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح پایین وجود دارد. جلالی (۱۳۸۰)، قاسمی (۱۳۸۴)، کاندران و چاکاچری (Chackacherry, 2004) و چادهاری و همکاران

ب) یافته‌های استنباطی

همبستگی ویژگی‌های فردی و اجتماعی روستائیان مورد مطالعه با متغیر میزان مشارکت در طرح‌های آبخیزداری

بررسی ضرایب همبستگی نشان می‌دهد که رابطه میان تعداد افراد تحت تکفل، سطح تحصیلات و میزان تقدیرگرائی روستائیان با میزان مشارکت آنها در طرح‌های آبخیزداری معنی‌دار نیست. بنابراین می‌توان با اطمینان ۹۵ درصد، قضاوت نمود که بین متغیرهای مذکور و میزان مشارکت در طرح‌های آبخیزداری هیچ‌گونه رابطه معنی‌داری وجود ندارد. شایان ذکر است که برای توصیف میزان همبستگی بین متغیرها از الگوی دیویس (Davis, 1971) استفاده شده است که براساس این الگو، ضرایب همبستگی ۰/۰۹-۰/۰۱ = جزئی، ۰/۲۹-۰/۱۰ = پایین، ۰/۴۹-۰/۳۰ =

رگرسیون چندگانه جهت تعیین معادله تخمین

میزان مشارکت روستائیان در طرح‌های آبخیزداری

در این تحقیق، برای پیش‌بینی میزان مشارکت روستائیان در طرح‌های آبخیزداری از رگرسیون چندگانه استفاده شده است. شایان توجه است که رگرسیون چندگانه با استفاده از ترکیب خطی چند متغیر مستقل به پیشگویی متغیر وابسته می‌پردازد. در این تحقیق از روش رگرسیون گام‌به‌گام (Stepwise Method) با استفاده از نرم‌افزار SPSS برای به‌دست آوردن معادله استفاده شده است. روش گام‌به‌گام روشی است که در آن قوی‌ترین متغیرها یک‌به‌یک وارد معادله می‌شوند و این کار تا زمانی ادامه می‌یابد که خطای آزمون معنی‌داری به پنج درصد برسد. پس از ورود کلیه متغیرهای مستقل دارای همبستگی معنی‌دار، تنها متغیرهای "میزان مشارکت اجتماعی، سن، میزان نگرش نسبت به مشارکت، میزان نوگرایی و میزان تمایل برای انجام کارهای جمعی" در معادله باقی ماندند. این متغیرها توانایی تبیین ۷۵/۷ درصد از تغییرات متغیر میزان مشارکت را دارا می‌باشند. از طرفی، بررسی ضرایب رگرسیون استاندارد شده نشان می‌دهد که متغیر میزان نگرش نسبت به مشارکت ($\beta = 0/720$) نسبت به سایر متغیرها سهم و نقش بیشتری در میزان مشارکت پاسخگویان در طرح‌های آبخیزداری دارد (جدول ۱۰).

(Chaudhary et al., 1996) بر نقش مشارکت اجتماعی و میزان نوگرایی بر مشارکت روستائیان در طرح‌ها تأکید دارند.

ضرایب پیرسون محاسبه شده برای متغیرهای سن ($r=0/265$) و $r=0/005$ ، میزان منزلت اجتماعی ($r=0/312$) و $r=0/001$ ، میزان نگرش نسبت به مشارکت ($r=0/561$) و $r=0/000$ و میزان اعتماد به افراد مختلف ($r=0/331$) و $r=0/001$ با متغیر میزان مشارکت در طرح‌های آبخیزداری در سطح ۱٪ معنی‌دار می‌باشد. بنابراین با اطمینان ۹۹٪ می‌توان قضاوت نمود که بین سن، میزان منزلت اجتماعی، میزان نگرش نسبت به مشارکت و میزان اعتماد به افراد مختلف با متغیر میزان مشارکت در طرح‌های آبخیزداری رابطه مثبت و معنی‌داری به ترتیب، در سطوح "پایین، متوسط، بالا و متوسط" وجود دارد. نقش متغیر منزلت اجتماعی در مشارکت در تحقیق محمدی سلیمانی (۱۳۸۰) و نقش میزان نگرش نسبت به مشارکت در مشارکت در تحقیق کاندران و چاکاچری (Chandran and Chackacherry, 2004) نیز مورد تأیید قرار گرفت. از طرفی، این یافته‌ها نشان می‌دهند که با بهبود یا افزایش متغیرهای سن، میزان منزلت اجتماعی، میزان مشارکت اجتماعی، میزان نگرش نسبت به مشارکت، میزان نوگرایی، میزان اعتماد به افراد مختلف و میزان تمایل به انجام کارهای جمعی در روستائیان، میزان مشارکت آنها در طرح‌های آبخیزداری به‌طور معنی‌داری افزایش می‌یابد (جدول ۱۰).

جدول ۱۰- همبستگی ویژگی‌های فردی و اجتماعی روستائیان با متغیر میزان مشارکت در طرح‌های آبخیزداری

متغیر	ضریب همبستگی پیرسون (r)	سطح معنی‌داری (p)	توصیف همبستگی
سن	۰/۲۶۵ ^{††}	۰/۰۰۵	پائین
تعداد افراد تحت تکفل	-۰/۵۵	۰/۵۸۹	بالا
سطح تحصیلات	۰/۱۶۶ ^{†††}	۰/۰۷۲	پائین
میزان منزلت اجتماعی	۰/۳۱۲ ^{††}	۰/۰۰۱	متوسط
میزان مشارکت اجتماعی در نهادهای محلی	۰/۱۴۷ [†]	۰/۰۴۲	پائین
میزان نگرش نسبت به مشارکت	۰/۵۶۱ ^{††}	۰/۰۰۰	بالا
میزان نوگرایی	۰/۲۳۰ [†]	۰/۰۱۲	پائین
میزان تقدیرگرایی	-۰/۱۷۷	۰/۰۵۴	پائین
میزان اعتماد به افراد مختلف	۰/۳۳۱ ^{††}	۰/۰۰۱	متوسط
میزان تمایل برای انجام کارهای جمعی در روستا	۰/۲۱۴ [†]	۰/۰۱۹	پائین

† p ≤ 0.05

†† p ≤ 0.01

††† ضریب همبستگی اسپیرمن

جدول ۱۱- ضرایب رگرسیون چندگانه گام به گام - متغیره وابسته تحقیق (میزان مشارکت در طرح‌های آبخیزداری)

متغیر	B	Beta	t	sig
عدد ثابت (Constant)	-۰/۶۲۷	--	-۱/۶۵۰	۰/۰۰۳
میزان مشارکت اجتماعی (X ₁)	۰/۰۰۵	۰/۵۴	۰/۸۳۲	۰/۰۰۸
سن (X ₂)	۰/۱۶۲	۰/۱۴۲	۲/۰۰۴	۰/۰۴۹
میزان نگرش نسبت به مشارکت (X ₃)	۰/۶۵۸	۰/۷۲۰	۱۰/۰۹۲	۰/۰۰۰
میزان نوگرایی (X ₄)	۰/۱۰۹	۰/۰۹۶	۱/۴۴۰	۰/۰۵۰
میزان تمایل برای انجام کارهای جمعی (X ₅)	۰/۰۵۰	۰/۰۵۴	۰/۷۵۲	۰/۰۴۵
	R = ۰/۸۷۰	R ² = ۰/۷۵۷		
	sig = ۰/۰۰۰	F = ۳۵/۸۱۲		

روستائیان در طرح‌های آبخیزداری از معتمدان محلی مانند معلمان روستایی استفاده کرد.

تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام به گام نشان می‌دهد که متغیرهای سن، میزان مشارکت اجتماعی، میزان نگرش نسبت به مشارکت، میزان تمایل برای مشارکت در کارهای جمعی و میزان نوگرایی پاسخگویان اثر مستقیمی بر مشارکت روستائیان در طرح‌های آبخیزداری دارند، به-طوری‌که توانسته‌اند ۷۵/۷ درصد میزان مشارکت روستائیان در طرح‌های آبخیزداری را تبیین کنند. بررسی ضرایب رگرسیون استاندارد شده نشان می‌دهد که متغیر میزان نگرش نسبت به مشارکت (β = ۰/۷۲۰) نسبت به سایر متغیرها سهم و نقش بیشتری در میزان مشارکت پاسخگویان در طرح‌های آبخیزداری دارد. بنابراین می‌توان گفت که هر چه میزان نگرش پاسخگویان نسبت به مشارکت بهبود یابد، مشارکت آنها در طرح‌های آبخیزداری بیشتر می‌شود، لذا توصیه می‌گردد که مطالعاتی درباره عوامل تأثیرگذار بر میزان نگرش روستائیان نسبت به مشارکت به‌منظور بهبود آن صورت گیرد.

$$Y = a + b_1 X_1 + b_2 X_2 + b_3 X_3 + b_4 X_4 + b_5 X_5$$

$$Y = -۰/۶۲۷ + ۰/۰۰۵X_1 + ۰/۱۶۲ X_2 + ۰/۶۵۸ X_3 + ۰/۱۰۹ X_4 + ۰/۰۵۰ X_5$$

با استفاده از فرمول فوق می‌توان میزان مشارکت روستائیان در طرح‌های آبخیزداری را تخمین زد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

ضرورت توجه به مشارکت روستائیان در طرح‌های عمران روستایی مانند آبخیزداری بر کسی پوشیده نیست، لذا بایستی عوامل تأثیرگذار و مؤثر در این فرایند را شناسایی نمود. با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر، مهمترین عوامل فردی و اجتماعی تأثیرگذار بر مشارکت روستائیان حوزه آبخیز زرچشمه هونجان شامل سن، میزان منزلت اجتماعی، میزان مشارکت در نهادهای محلی، میزان نگرش نسبت به مشارکت، میزان نوگرایی، میزان اعتماد به افراد مختلف و میزان تمایل برای انجام کارها به‌صورت جمعی هستند. لذا توجه ویژه به این عوامل باید در دستور کار سیاستمداران، برنامه‌ریزان و متخصصان امر کشاورزی قرار بگیرد. به‌طور مثال، می‌توان جهت جلب مشارکت

منابع مورد استفاده

- آجیلی، ع.، بهتاش، م.ج.، و دانایی، م. (۱۳۸۶). عوامل غیراقتصادی مؤثر بر رضایت مجریان از مشارکت در طرح‌های بیابان‌زدایی در استان خوزستان. *علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران*، جلد سوم، شماره یک. ص ۱۲۹-۱۱۷.
- بینا، ل. (۱۳۸۲). بررسی نقش مشارکت زنان در مقابله با بیابان‌زدایی و عوامل مؤثر در مشارکت آنان در بیابان‌زدایی در حوزه حبله رود سمنان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس.
- جلالی، م. (۱۳۸۰). *واکوی تعاونی‌های مرتعداری استان کردستان: سازه‌های مؤثر بر مشارکت مرتعداران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز.

زیرکی، م. ر. (۱۳۸۰). عوامل مؤثر بر مشارکت روستائیان در طرح‌ها و پروژه‌های عمران روستائی (مطالعه موردی: دهستان آستانه از توابع تربیت حیدریه). پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستائی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

شاعری، ع. و سعدی، ح. (۱۳۸۲). راهنمای عملی مشارکت و ترویج منابع طبیعی. تهران: نشر پونه.
شریعتی، م. ر.، زیادبخش، س.، و ورامینی، ن. (۱۳۸۴). عوامل مؤثر بر مشارکت روستائیان جنگل‌نشین در حفاظت از جنگل‌های شمال و غرب کشور (مطالعه موردی با تأکید بر روستائیان جنگل‌نشین در استان‌های کردستان و مازندران). فصلنامه جنگل و مرتع، شماره ۶۷، ص ۴۷-۵۷.

ضیایی، ح. ا. (۱۳۸۰). اصول مهندسی آبخیزداری. مشهد: انتشارات دانشگاه امام رضا.
عابدی، ا. و طباطبایی، ح. (۱۳۸۵). تحلیل اقتصاد مدیریت آبخیزداری استان چهارمحال و بختیاری. مجموعه مقالات اولین همایش منطقه‌ای بهره‌برداری از منابع آب حوزه‌های کارون و زاینده‌رود (فرصت‌ها و چالش‌ها). شهرکرد: دانشگاه شهرکرد، صص ۱۷۰-۱۶۹.

محمدی‌سلیمانی، م. (۱۳۸۰). عوامل جغرافیایی مؤثر بر مشارکت جوانان و نوجوانان روستائی در برنامه‌ریزی توسعه (مطالعه موردی: شهرستان کرمان). پایان‌نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستائی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

ملکوتی، م. ج. و همایی، م. (۱۳۸۳). حاصلخیزی خاک‌های مناطق خشک و نیمه خشک: مشکلات و راه‌حل‌ها. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.

نصرآبادی، ع. (۱۳۸۰). مشارکت در آبخیزداری و سازه‌های مؤثر بر آن در استان خراسان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شیراز.

وثوقی، م. و فرجی، ا. (۱۳۸۵). پژوهشی جامعه‌شناختی در زمینه عوامل مؤثر بر تمایل کشاورزان به مشارکت در یکپارچه‌سازی اراضی مزروعی (مطالعه موردی روستاهای زرین دشت). مجله جامعه‌شناسی ایران، سال هفتم، شماره دوم، ص ۱۱۸-۱۰۱.

Ahmadi Firouzjaie, A., Sadighi, H., and Mohammadi, A. M. (2007). The influence of social capital on adoption of rural development programs by farmers in the Caspian Sea Region of Iran. *American Journal of Agricultural and Biological Sciences*, 2 (1), 15-22.

Ali, M., & Kashem, M. (1996). Relationship of selected characteristics of rural women with their problem confrontation on working in groups. *Economic Affairs*, 41 (4), 250-252.

Bagdi, G.L. (2005). People participation in soil and water conservation through watershed approach, Indian: International Book Distributing (IBDs).

Blaine, W.T., Mascarella, K.D., & Davis, D.N. (2001). An examination of rural recycling drop-off participation. *Journal of Extension*, 39 (5). Available at: <<http://www.joe.org/joe/2001october/rb1.html>>.

Chandran, M.K., & Chackacherry, G. (2004). Factors influencing farmer participation in irrigation management. *Journal of Tropical Agriculture*, 42 (1-2), 77-79.

Chaudhary, N.V., Prajapati, M.R., & Soni, M.C. (1996). Knowledge and adoption of soil analysis practices by the farmers of Panaskantha district of Gujarat state, *Gujarat Journal of Extension Education*, 6 & 7: 144-148.

Cochran, W.G. (1977). *Sampling techniques*. New York: Wiley.

Davenport, T.E. (2003). *The watershed project management guide*. London: Lewis publishers.

Davis, J.A. (1971). *Elementary survey analysis*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

Dolisca, F., Carter, D.R., Mcdanile, J.M., Shannond, A., & Jolly, C.M. (2006). Factors influencing farmers' participation in forestry management programs: a case study from Haiti. *Forest Ecology and Management*, 236 (2-3): 324-331.

Dungumaro, E.W. & Madulu, N.F. (2003). Public participation in integrated water resources management: the case of Tanzania. *Journal of Physics and Chemistry of the Earth*, 26: 1009- 1014

- Duram, L.A., & Brown, K.C. (1999). Assessing public participation in U.S watershed. *Planning Initiatives Society and Natural Resource*, 12: 455-460.
- FAO. (2004). Participation: our vision. Available at: <<http://www.fao.org/participation/vision.html>>.
- Fortman, L., & Kusel, J. (2001). New voices, old beliefs: forest environmentalism among new and long-standing rural residents. *Journal of Rural Sociology*, 55 (2): 214-232.
- Hernandez, E. (1995). Monitoring and evaluation of watershed management project achievements. *FAO Conservation Guide*, 24: 11-45.
- laster, E.J. (2002). *Soil science and management. Chapter 18: Soil conservation*. Second Edition. Delmar publishers Inc.
- Mann S. (2005). Farm size growth and participation in agri-environmental schemes: a configural frequency analysis of the Swiss case. *Journal of Agricultural Economics*, 56 (3): 373-384.
- Mcshane, S.L. (1996). The multidimensionality of union participation. *Journal of Occupational Psychology*, 59:177-187.
- Prokopy, L.S. (2005). The relationship between participation and project outcomes: audience from rural water supply projects in India. *Journal of World Development*, 33 (1): 1801-1819.

Personal and Social Factors Influencing Rural Participation of Hone Jan's Zar Cheshmeh Catchments in Watershed Management Projects

M. Baghaei, M. Chizari, G. Pezeshkirad, and S. Fe'li¹

Abstract

The purpose of this descriptive-correlation study was to investigate personal and social factors influencing rural participation of Hone Jan's Zar Cheshmeh catchments in watershed management projects. A close-ended questionnaire was used to gather respondents' opinions and its face validity was established by using a panel of experts consisting of senior faculty members in agriculture extension and education, irrigation and natural resources. Cronbach's alpha, an internal consistency measure, was used to estimate the reliability, and was found to be in acceptable range from 0.81 to 0.87. The target population of this study consisted of all rural people who lived in Hone Jan's Zar Cheshmeh catchments (N=4989) out of which, according to Cochran's table, a number of 131 people were selected using statistical sampling in a simple randomization method. Finally, 127 questionnaires were gathered and analyzed (n=127). The results of Spearman test showed that there was a statistically significant positive relationship between age, social participation, social statues, the tendency for collective works, attitude toward participation, innovativeness, and social trust with their participation in watershed management projects. The results of the multivariate regression revealed that 75.7 percent of variability in rural participation in watershed management projects stems from age, social participation, attitude toward participation, innovativeness, and social trust.

Keywords: Personal Factors, Social Factors, Participation, Watershed Management, Hone Jan's Zar Cheshmeh Catchments.

---

1. former graduate Student, Professor, Associate Professor, Department of Agricultural Extension and Education, College of Agriculture, Tarbiat Modarres University and Senior Experts of Agricultural Extension and Education. Tehran, Iran, respectively. (m_baghaei1360@yahoo.com)